

Anayasal Düzeyde Türkiye’de Sosyal Politikaların Gelişimi

Berrin SELÇUK¹ İlke Bezen AYDOĞDU^{2*}

¹Yalova Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sosyal Politika Bilim Dalı, Yalova

²Fırat Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Elazığ

* Sorumlu Yazar

E-mail: bezenaydogdu@yahoo.com

Geliş Tarihi: Nisan 11, 2014

Kabul Tarihi: Mayıs 29, 2014

Özet

Sosyal politika, genel olarak sosyal hizmetlerin temini ve vatandaşlarının refahlarının sağlanması amacıyla ulus devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte gelişen bir sosyal bilimler disiplini olarak ifade edilmektedir. 18. yüzyılda İngiltere gibi sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıktığı; 2. Dünya Savaşı sonrasında ise kalıcı ve sürdürülebilir hale geldiği, amaç ve hedeflerinin genişlediği bilinen bir gerçektir. Bu süreçte de, sosyal politikaların kapsamında gelişen sosyal ve ekonomik haklar anayasalarda ve uluslararası sözleşmelerde yer almaya başlamıştır. Bununla birlikte hızla gelişen ve değişen dünya ile farklılık gösteren sosyal politika konu çeşitliliğinin gelir desteği ve vergilendirmeden istihdama, eğitimden kişisel sosyal hizmetlere, sosyal güvenlikten çevre politikalarına... gibi çok farklı alanlara doğru uzandığı görülmektedir.

Türkiye’de sosyal politika, yapılan birçok hukuki düzenlemede kendine yer bulmaktadır. Devletin işleyişinin düzenlendiği ve normlar hiyerarşisinin en üstünde bulunan anayasalarda sosyal hakların yer bulması; bu kavramların güvence altına alındığını ifade etmektedir. Bu bağlamda literatür taramasına dayanacak bu çalışmanın giriş bölümünden sonra ilk bölümünde, kavramsal çerçevede sosyal politika kavramı ele alınacaktır. İkinci bölümünde kavramın uluslararası ve ulusal düzeyde gelişim süreci üzerinde genel olarak durulacaktır. Üçüncü bölümünde, 1961 ve 1982 Anayasalarında yapılan sosyal politikalar ve sosyal haklar ile ilgili düzenlemeler incelenmeye ve anayasalar arasındaki farklar karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Son olarak ta sonuç ve değerlendirme ile çalışma sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Haklar, Anayasa.

Development of Social Policies at Constitutional Level in Turkey

Abstract

Social policy, generally, are stated as a discipline of social sciences which develops with emerging of nation states for welfare of citizens and procurement of social services. It is known that social policy came out in the developed countries such as United Kingdom in the 18th century, became permanent and sustained after the World War II, broaden its purposes and aims. Social and economics rights which develop within the scope of social policies have been started to have part in constitution and international agreements in this process. On the other hand, it is seen that social policy subject diversity, which differs by rapid developing and changing world, is reached different areas such as income support and taxing to employment, from education to personal social services, from social security to environmental policies.

Social policy, is found place itself at many legal arrangements in Turkey. Social rights have place at the constitutions which are at the top of hierarchy of norms and about operation of states so it is stated that these terms are under guarantee. At the third part, it is tried to examine the regulations about social policy and social rights at the 1961 and 1982 constitution act and to compare the differences between these constitutions. In this context, this study is based on literature review. After the introduction at the first part social policy terms are examined at the conceptual framework. It is emphasized about its development process at international and national level generally, at the second part. In conclusion, this study is ended with conclusion and assessment.

Key Words: Social Policy, Social Rights, Constitution.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca toplumlarda ortaya çıkan eşitsizliklerin ortaya çıkardığı sorunlarda, mevcut düzeni korumak ve sürdürülebilirlik aynı zamanda daha tatminar bir yaşam seviyesi yakalamak adına ortaya çıkan sosyal haklar, zaman geçtikçe güçsüz ve ezilen toplumsal kesimlerin halkaya katılmasıyla kapsamını genişleterek, devletlerce güdülen sosyal politikaların, ana temalarını oluşturmuşlardır. Günümüzde çevre ile ilgili konularda bile sosyal devletten sosyal politikalar beklenirken [1] daha önce yapılan düzenlemelerin de günün değişen şartlarına göre şekillenmesi gerekmektedir. Bir anlamda sosyal politikanın sosyal ilişki ağları arasında en çok kurumsal yapılmaya sahip olan kavram olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda sosyal politikalar siyaset ve ekonomi ile yakından ilgilidir, toplumsal olaylardan da etkilenmektedir denilebilir. Sosyal politikalar kapsamında gelişen sosyal haklar ise kendine uluslararası ve ulusal düzenlemelerde her zaman yer bulmuştur.

Normlar hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan anayasalar ulusların yaşamında çoğu kez ileriye dönük ve daha iyi bir yaşam düzeyi oluşturmayı amaçlayan toplumsal atılımların simgeleridir [2]. Ülkelerin siyasi tarihlerinin evrelerine göz atıldığında zaman bu gözlemi doğrulayan gelişmeler saptanabilir [2]. Kitlelerin yaşam haklarını güvence altına almaksızın ve insanlık onuru ile bağdaşır bir düzeye ulaştırmaksızın temel insan hakları ve özgürlüklerinin çok büyük bir anlam taşıyamayacağı artık bilinmektedir. [2]. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal hakların ihmali ve gerilerde bırakılması huzursuz ve çalkantılı toplumlar oluşturmakta ve buradan temel haklar ve özgürlükler tehlikeli durumlarla karşı karşıya gelmektedir. Ekonomik ve sosyal hakları anayasalarda güvence altına alarak ve bu doğrultuda devletin müdahalesini sağlayarak geliştirmenin etkili olacağı belirtilmektedir [2].

Sosyal politika ve sosyal haklar kavramlarından yola çıkan bu çalışma, bu kavramların Türkiye'deki anayasalarda özellikle 1961 ve 1982 Anayasaları'nda nasıl ele alındığının üzerinde duracaktır. Literatür taramasına dayanarak çalışmada giriş bölümünden sonra ilk bölümünde, kavramsal çerçevede sosyal politika kavramı ele alınacaktır. İkinci bölümünde kavramın uluslararası ve ulusal düzeyde gelişim süreci üzerinde genel olarak durulacaktır. Üçüncü bölümünde, 1961 ve 1982 Anayasalarında yapılan sosyal politikalar ve sosyal haklar ile ilgili düzenlemeler incelenmeye ve anayasalar arasındaki farklar karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Sonuç ve değerlendirme ile çalışma sonlandırılacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal Politika

Toplumsal kesimlere hitap eden sosyal politikalarla bireylere verilen sosyal hakların onların gereksinimlerinin karşılanmasında ziyade toplumdaki sosyal patlamaları ve gerilimleri önleyebilmek adına yürürlüğe konuldukları bilinmektedir. Dolayısıyla sorunun çözümündeki hedef, ekonomik ve politik düzeni koruyarak ülke birliğini tehdit eden unsurları tolere etmek olarak görülmektedir [3].

Sosyal politika konusunda getirilen tanımların birçoğunda kavram ağırlıklı olarak sosyal sorunlar, mağdur gruplar ve bunlara yönelik koruyucu politikalar olarak ifade edilirken, bir kısmında ise çıkış noktası olarak kapitalist sistemle, sanayileşmenin ürünü olarak ortaya çıkması olarak ifade edilmiş ve sanayileşmenin tetiklediği sosyal sorunlarla kendini gösteren sınıf mücadeleleri olarak tanımlanmıştır. Bazı tanımlarda ise sosyal dengeleri sağlamak üzere adalet ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi gibi hedeflerin öne çıkarılması olarak görülmüştür. Kavramsal tanımların içeriği ne olursa olsun sosyal politikanın temelinde yatan anlayışın kapitalist ekonomi düzeni içinde toplumsal adalet ve eşitliğe, hizmet mantığıyla hareket ederek, büyüyen sosyo-ekonomik eşitsizlikleri azaltmak, toplumsal uzlaşa ve bütünleşmeyi sağlamak gibi amaçlara hizmet etmek olarak ifade edebiliriz. Dolayısı ile sosyal politikanın ekonomik, siyasal ve sosyal düzenin bir getirisi olarak düşünmek ve bu politikaların bireysel ve kamusal fayda sağlayan devlet politikaları olarak ortaya çıkışlarını göz önünde bulundurmak gerekecektir [4].

Kavram olarak sosyal politikanın latince bir kelime olan "socius" ve "politika" kelimelerinden türettiği bilinmektedir. Bu iki kelimenin toplumsal bağlamda örtüşerek nitelendirdiği sosyal politika kavramını; bir devletin toplumsal barışı ve dengeyi sağlamak üzere kamu yararına oluşturduğu, sürdürülebilir bütün amaç ve hedefleri nitelendirmesi bağlamında da ifade edebiliriz [5].

Kavramın ortaya çıkmasında etkili olan toplumsal olaylara bakıldığında, kavramın başlangıçta dar ve geniş olarak tanımlanmasına neden olduğu görülmektedir. Sosyal politika kavramı, dar anlamda kapitalist üretimi benimsemiş topluluklarda üretim ve sonuçlarının adil olarak dağılımını sağlayacak politikalar olarak ifade edilmekte ve devletin sınıflar arasındaki uyum ve dengeyi sağlayıcı rol oynayarak verilen hak ve özgürlüklerin ihlaline karşı korunmasını sağlamakta bir çeşit denge unsuru olduğu ifade edilebilir denilmiştir [6]. 19. yy kapitalizminin ortaya çıkardığı sorunları ve sosyal çatışmaların önlenmesine yönelik arayışların sonucu olarak ortaya çıkan sosyal politika; zamanla dünyadaki değişim ve gelişimlerin varlığında kavram olarak da değişim göstererek toplumun tüm kesimlerini ele alan politikaları

içermiştir. Bu bağlamda küreselleşmenin etkisi ile oluşan konjonktürel gelişmeler kapsamında refahın toplumun tüm katmanlarına yayılmasını sağlamaya yönelik sosyal politika uygulamalarını gündeme getirmiş ve kavramın dar çerçevesinin toplumun tümüne sirayet edecek düzeye getirilmesi için gerekli çalışmaları içermeye yönelik motive edilmiştir [7].

Kavramı en geniş anlamda; amacı sosyal adalet ve eşitlik ile birlikte sosyal refahı sağlamak üzere, kapsamı sosyal sorunların kapsamı ile paralellik gösteren, ekonomi politikalarına sosyal boyut katan ve ekonominin işleyişindeki sorunlara düzenleyici politikalar getirerek toplumsal sınıflar arasında dengeyi sağlayan ve arzulayan insani bir bilim dalı olarak ifade etmek de mümkündür [5].

Kapsamının genişlemesiyle sosyal politika kavramı toplumdaki bütün sosyal grupların refahını sağlamak üzere grupların maddi ve psiko-sosyal sorunlarını tespit ederek ve buna çözüm üretmek geliştirilen politikalar olarak ifade edilmiştir. Sosyal politikaların genişlemesi ile çeşitlenen sosyal haklar daha belirgin hale gelmiş ve işsizlerden, gençlere, çocuklardan kadınlara, yaşlılardan özürülere pek çok kesime hitap etmiştir [8]. Bunun nedenini ise gün geçtikçe farklılaşan toplumsal sorunlar olarak görmekteyiz. Özellikle toplumsal refahın artması, eşitlik, hürriyet, adalet anlayışındaki değişimler sosyal politikaların hedeflerini ve hedef gruplarını değiştirmiş bu bağlamda da kavram geniş bir alana yayılmaya başlamıştır. Elbette ki bu genişleme insan haklarının gelişmesiyle de alakalıdır. Nitekim bu hakların gelişiminde temel hak ve özgürlüklerden sonra ortaya atılan ikinci kuşak haklar olarak sosyal ve ekonomik hakların kendini gösterdiğini görmekteyiz [9].

Sosyal Haklar

Kavrama pek çok tanım getirilmekle birlikte esasen kavramın içeriğine tam olarak hangi hakların girdiği ya da bu kavramın nasıl tanımlanabileceği konusunda öğretide bir birlikten bahsedilmediği görülmektedir. Dahası, bu kavramın tanımında bir terminoloji sorunu yaşandığı sonucuna varılmasının mümkün olabileceği, zira; "sosyal haklar" kavramının çoğu yazar tarafından "sosyal ve ekonomik haklar", ya da "ekonomik, sosyal ve kültürel haklar" olarak aynı anlamda ya da bunları içerecek tanımlarda yer bulduğu ifade edilmiştir [10].

Sosyal hakların öğretide ve denetim organlarının kararlarında da çok sık ifade edildiği, devletin olumlu bir edimde bulunmakla görevli olduğu bu nedenle de sosyal adaleti sağlamak, sosyal eşitsizlikleri azaltmak ve toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf olanları korumak amacıyla yönelmiş haklar olarak da tanımlayabiliriz. [11].

Tarihi bağlamında bir bakıma sosyal politikaların tarihi ile eşleşen sosyal hakların ortaya çıkışlarında birbirine yakın dinamiklerin yer alması her iki kavramında özünde toplumsal dengeyi ve refahı sağlamaya yönelik olarak kaynaklanmasından ileri geldiği ifade edilebilir. Literatürde gerek sanayileşme ve sosyalist düşüncelerin doğuşu, gerekse demokratikleşme hareketlerinin yansımaları sonucu toplumsal oluşumların ürünleri olarak sosyal hakların ortaya çıktığı ifade edilmektedir [2].

Sosyal haklar, "bir ülke halkının her alandaki yaşam düzeyini yükseltmek ve geliştirmek için devlet tarafından alınması yararlı ve gerekli doğrudan maddesel ve maddesel olmayan yanlı önlemlerin bütününe belirler" [2]. şeklinde tanımlanabilir. Başlangıçta işçiyi korumaya ilişkin ilk yasalar ve iş mevzuatının oluşumuyla başlayan insan hakları kavramının içeriğinde ve devletin işlevinde sosyal yönde ortaya çıkan değişim giderek herkese sosyal haklar tanınmasını amaçlayan yeni bir ideale dönüşmüştür [12].

Gerçekten, insan hakları bildirilerinde ve anayasalarda klasik hak ve özgürlükler listesine sosyal hakların eklenmesine tanık olunmuş, devlet ise o güne değin üzerine almadığı yeni görevler yüklenmiştir [12].

Sosyal haklar “ekonomik bakımdan zayıf ve güçsüz olanların ve özellikle işçilerin haklarının ve çıkarlarının korunması, geliştirilmesi ve emek ile anamal arasındaki ilişkilerde bir güç dengesi kurulması için devletin gerçekleştirme sorumluluğunu üstlendiği ekonomik ve sosyal nitelikli ve özgürlükçü önlemlerin bütünü” [12] olarak tanımlanabilir. Bu hakların amacı, ekonomik ve sosyal yönden zayıf olan kişi ve toplumsal katmanları, özel olarak korunması gerekli kişi ve grupları korumak, bunların maddi ve manevi varlıklarını geliştirmektir [12]. Sendika, toplu pazarlık ve grev hakkı gibi klasik sosyal hakların yanı sıra; çalışma hakkı, iş güvenliği ve işçi sağlığı hakkı, çocukların ve gençlerin korunması hakkı, sosyal güvenlik hakkı, mesleğe yöneltme hakkı, çalışan kadınların ve ailenin korunması hakkı, adil çalışma koşulları hakkı, konut hakkı gibi haklar da sosyal haklar arasında yer almaktadırlar [12].

Sosyal haklar, kişisel haklara aykırı değildir. Sosyal haklar, klasik hak ve özgürlüklerin yerine geçmek için değil, onları tamamlamak, birlikte olumlu bir senteze ulaşmak için öngörülmektedir [12].

Anayasa

Anayasa “bir devletin kurumsal yapısını şekillendiren ve hükümetin gücü ile gücünün sınırlarının dayandığı temel prensipleri belirleyen yasal metin” [13] olarak çok genel bir şekilde tanımlanabilir.

“Devletin temel yapısını oluşturan organları, bu organların kuruluş ve işleyişlerini, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen üstün bir yasa” [12] olarak da tanımlanan anayasanın temel hakları tanıdığı ölçüde, bu hükümlerin kural olması amaçlanmış olmakta ve optimal etkilerinin sağlanması anayasal bir zorunluluk olarak belirmektedir [12]. Devletin, bir yandan temel hakları ihlal etmekten kaçınması, öte yandan da düzenleme yoluyla bunları somutlaştırması gerektiği belirtilmektedir [12]. Çağdaş anayasalar bu anlayış içinde, bir yandan devletin kuruluş, işleyiş ve yapısına ilişkin kuralları belirlerken, diğer yandan kişinin devlet gücü karşısında sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri güvence altına alarak, siyasal iktidarı sınırlama işlevini gerçekleştirmek durumunda olmaları gerektiği vurgulanmaktadır [12].

Uluslararası Ve Ulusal Düzeyde Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış

İnsanlık tarihinde sanayinin gelişimine kadar geçen zaman dilimlerine bakılacak olursa ekonomik yapısı tarıma dayalı olan toplumdaki kölelik düzeninin, takip ettiği yüzyıllarda gerek toplumun sosyo-ekonomik yapısı, gerek dönemin düzeni meşru kılan düşünce ve felsefe akımları, gerekse ekonomik, siyasal ve hukuki düzeni belirleyen sistemlerin varlığında bir şekilde sürdüğü görülmüştür. Dönemin mevcut düzeni toplumda, toprak üzerindeki söz sahiplerini korumuş, geriye kalan insanların ise ezilen ve eşya hukuku nazarında kiralanmış bireyler olarak kalmalarına sebebiyet vermiştir. Bu dönemlerdeki toplumları anlayışına göre, hür insanlar için çalışmak onur kırıcı olarak görülürken; beden gücüne dayalı olarak çalışmak ve üretime katkı sağlamak, köleler ve tutsaklar için geçerli tek çalışma biçimi olmuştur. Orta Çağ’da da durum ezilen sınıfların aleyhine işlemiş, ancak Orta Çağ’ın ilerleyen dönemlerinde iktisadi düzenin yerini almaya başlayan Loncalar ile Avrupa merkezli kölelik düzeninin

etkisinin yavaş yavaş kaybettiği görülmüştür. Nitekim emek-sermaye ilişkilerini atölye-ve dükkân çerçevesi içinde karakterize eden korporasyonlar, esnaf işletmeleri olarak kendilerine özgü bir üretim biçimi ve bir sosyal teşkilatlanma olarak gelişmiş ve şehir ekonomilerinin temeli hâline gelen bu yapılar muhafazakâr ve koruyucu özellikleri ile yaşadıkları çağın sosyo-ekonomik hayatına önemli katkılar sağlayarak; üretici-tüketici, emek-sermaye, ve fert-devlet ilişkilerini düzenleyecek kadar etkili ve çok yönlü bir fonksiyona sahip olmuşlardır [14].

Sosyal politika için milat kabul edilen Sanayi Devrimi, otokrat ve klasik yönetim sistemlerinden, modern ve demokrat yönetim sistemlerine geçiş sürecinde, Avrupa’da burjuva sınıfının yapısını değiştirirken, yeni bir işçi sınıfının da doğmasına vesile olmuştur. Bu yeni işçi sınıfı sanayi devrimi öncesi işçilerine göre daha bilinçli olmasına rağmen siyasal ve ekonomik haklardan mahrum olarak, ücretleri düşük, yaşama ve çalışma koşulları çok kötü yerlerde hayatlarını idame ettirmek durumunda kalmışlardır. Ancak gerek bu durum gerekse ticaret ile değişen sosyal yapı toplumların kabuk değiştirmesini ve ilerleyen zaman içinde gelir dağılımının eskiye göre daha adilane dağılmasını sağlamış, yani bir anlamda sosyal politikanın temellerini atacak oluşumlara zemin hazırlayarak, toplumun güçsüz kesimlerine yönelik sorunlara çözüm aranmasını sağlamıştır [15].

Uluslararası sosyal politikanın doğuş gerekçelerini üç başlık altında toplayacak olursak, ekonomik gerekçeler, insani ve manevi gerekçeler ve üçüncü olarak çalışanların uluslararası yazgı birliği olarak ifade edebiliriz [3]. Dolayısı ile bu ifadeye katkı sağlaması bağlamında, önceleri ülke sınırları içerisinde ulusal düzeyde işlerlik kazanan sosyal politikaların, daha sonraları bilim adamları, politikacılar ve sanayicilerin uluslararası çalışma normları oluşturmak, bu sayede uluslararası piyasada rekabet koşullarını eşitlik çerçevesinde düzenleme ve sosyal adaleti sağlama, sürdürülebilir bir sosyal barışa katkıda bulunma ve ekonomik gelişmelerin sosyal ve insani amaçlarını gerçekleştirmek üzere oluşturulduklarını ifade edebiliriz [6].

Sosyal politikaların gelişimine katkı sağlayan sosyal hakların anayasal bağlamda ilk örneklerine 1793 Fransa Anayasa’sında rastlandığı ifade edilmiştir. O dönemin şartlarında Fransa, kamu yardımlarını kutsal bir borç olarak kabul etmiş, çalışabileceklere iş bulunmasından, çalışamayacak yoksul vatandaşların geçiminin sağlanmasına kadar bir dizi öngörüyle anayasalarına eklemiştir. Öyle ki sosyal hukuk kavramını anayasal açılıma bağlayarak devletin; her vatandaşının refahını arttırmak görevinde olduğu belirtilmiş, ayrıca meslek eğitimi, parasız ilköğretim, işveren ve işçi ilişkilerinde eşitliğin sağlanması, yardım ve kredi müesseselerinin kuruluşu, toplumun kimsesiz çocuklarla, geçim imkânlarından mahrum özürülere ve yaşlılara yardım edeceği açıklanmıştır [10].

1800’lü yılların sonlarına doğru düzenlenen uluslararası çalışma ilişkilerine yönelik konferanslar ve yardımseverlik kongreleri de; gerek çalışanlara yönelik mevzuatın oluşturulması, gerekse yoksul ve kimsesizlere yönelik düzenlemeleri gündeme getirmişse de alınan kararlar bağlayıcı olmamakla birlikte tüm devletlerce de uygulamaya alanı bulmamıştır. Ancak 1897 Kongresi ile hükümetlerin katkılarıyla da finanse edilen resmi bir büro, sosyal politikaların gelişiminde önemli roller üstlenmeye başlamıştır. “İşçilerin Yasal Korunması Uluslararası Derneği” ve derneğe bağlı olarak çalışan “Uluslararası Çalışma Ofisi” özellikle koruyucu yasal düzenlemelerin

yapılmasının kolaylaştırılmasında etkin rol almıştır. Derneğin çalışmaları uluslararası sosyal politikaların gelişimine katkı sağlayarak, çalışan işçilerin sosyal sigortalar alanında aynı işleme tabi tutulmaları, göçmen işçiler, karşılıklı sigorta yardımları ve kaza sigortaları bağlamında ülkeler arası ikili anlaşmaların yapılmasını sağlamıştır [6].

I. Dünya Savaşı'ndan sonar imzalanan Versailles Barış Anlaşmasında yeralan emek-çalışmabaşlıgıileemek, çalışanların örgütlenme hakkı, ücret, çalışma saatleri, haftatatili,çocukların çalışmalarının kaldırılması ve gençlerin çalışma saatlerine sınırlandırmalar, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eşit ücret ilkesi, yabancı işçiler konusu ve işçilerin korunmasını içeren ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkeler ilerleyen yıllarda üye devletlerin sosyal politikalarının şekillenmesinde yol gösterici olmuştur [6]. 1919 yılında Almanya'da çıkarılan Weimar Yasası da sosyal haklar kavramına yer vermiştir. Ancak bu yasa da Fransız yasaının akibetine uğramış ve yürürlükten kaldırılmıştır. Her iki yasanın ortak teması olan ve sosyal haklara dayanan sosyal devlet fikri de daha sonraki 1946 Fransa, 1947 İtalya ve 1949 Almanya Anayasalarında kendini göstermiştir [15].

Dünya üzerinde uluslararası sosyal politikanın gelişiminde rol oynayan örgütleri de hesaba katmak gerekecektir. Nitekim uluslararası sosyal politikalara taraf olan ve katkı sağlayan pek çok resmi örgütten biri olan ve uluslararası sosyal politikaların temel kaynaklarına önemli bir ölçüde katkı sağlayan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO); Anayasası'ndaki "Başlangıç Bölümü" ve Philadelphia Bildirgesi'nde yer alan "Genel İlkeler" ile üye devletlere anayasal yükümlülükler vermekte, sistemin özel denetim ve izlenmesine dayanak oluşturmaktadır [6]. 1919'da Versailles Barış Anlaşması ile kurulması öngörülen ve daha sonra 1946 yılında Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşu olan ILO evrensel ve sürekli barışın sosyal adalet ile sağlanmasını temel ilkesi olarak kabul etmiş ve bu bağlamda dört temel stratejik hedef üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar [7];

- Çalışma yaşamında standartlar, temel ilke ve haklar geliştirmek ve sağlamak.
- Kadın ve erkeklerin insana yakışır işlere sahip olabilmeleri için daha fazla fırsatlar sağlamak.
- Sosyal Koruma programlarının kapsamını ve etkinliğini artırmak.
- Üçlü yapıyı ve sosyal diyalogu güçlendirmek.

Klasik temel haklardan önce uluslararası bir örgütün sosyal hakların oluşturulması çalışmalarında gündeme gelmesi önemli bir gelişme olmakla birlikte, ILO savaş sonrası 1944'te yayınladığı Philadelphia Bildirgesi ile sosyal haklara yönelik dört büyük ilkeyi Anayasasına koymuş ve [2];

- Emek bir mal değildir.
- İfade ve dernek kurma (örgütlenme) özgürlüğü sürekli bir ilerlemenin vazgeçilmez bir koşuludur.
- Her nerede olursa olsun yoksulluk, herkesin refahı için tehlike oluşturmaktadır.
- Gereksinime karşı savaşım, bütün uluslarca yorulmak bilmeyen bir azimle ve ortak refahı sağlamak üzere işçi ve işveren temsilcilerinin hükümet temsilcileri ile eşit koşullar içinde katıldıkları ve yapacakları serbest tartışmalara ve verecekleri demokratik kararlara egemen olacak ve devamlı ve ortak bir uluslararası çalışma ile yürütülecektir. Diyerek açıklama yapmış ve bu ilkelere yol çıkılarak ayrıntılı çalışma programları belirlemiştir.

Uluslararası arenada sosyal politikanın gelişimine katkı sağlayan ulus devletlerin oluşturduğu, uluslararası ve

bölgesel organizasyonlar arasında önemli bir yere sahip olan ve 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletler de yayınladığı "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile sosyal haklara yer vermiştir. Eşit haklar ve özgürlükler çerçevesinde kabul gören ve devletlerarası bir belge niteliğinde görülen bildirge, Dünya'daki bütün insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmemiştir. Bildirgedeki bütün insanlığa tanınan sosyal hakları Birleşmiş Milletler; Toplanma Ve Dernek Özgürlüğü Hakkı, Çalışma, Hakça Çalışma Koşulları Ve Hakça Ücret Ve Sendika Hakları, Sosyal Güvenlik Hakkı Ve Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Hakların Gerçekleştirilmesi Hakkı, Dinlenme, Boş Zaman, Ücretli İzin Hakları, Yeterli Yaşam Düzeyi Hakkı Ve Ana Ve Çocukların Özel Korunma Hakkı, Eğitim Hakkı Ve Eğitimin Amaçları, Kültürel Yaşama Katılma Hakkı, Hak Ve Özgürlüklerin Gerçekleştiği Sosyal Ve Uluslararası Düzen Hakkı. olarak ilan etmiştir [16]. Ancak hukuksal bağlayıcılığı olmadığı için 1966 yılında "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" ve "Yurttaşlık ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" olmak üzere iki sözleşme düzenlenmiştir [2]. Bu sözleşmelerden ilki bildirgeden sonraki yıllarda kabul edilen bölgesel ve evrensel nitelikteki belgelerde geçen sosyal hakları, daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak ele almış ve sözleşme uluslararası anlamda bağlayıcılığı ile etkisini göstermiştir [16].

Bugüne kadar BM tarafından kabul edilen belgelerin, ağırlıklı olarak insan haklarının, sosyal ve ekonomik hak ilkelerinin evrensel bağlamda ortak değerlerini yansıtan, ayrıca diğer örgütlerin oluşturdukları normlarda temel kaynak niteliğinde görüldüğü ve ulusal mevzuatları etkilediği kadar uluslararası normları da yakınlaştırdığı bilinmektedir [6].

Sosyal politikalara katkı sağlayan örgütlerin sürece katkısının 1980 ve 1990 yılları sonrası artarak devam ettiği görülmüştür. Nitekim küreselleşme, Neo-Liberal Politikalar gibi ekonomik, Doğu Bloğu'nun çözülmesi gibi siyasi ve sosyal nedenler sosyal politikanın önceliklerini değiştirmiştir. Çünkü değişen sosyo-ekonomik koşullar uluslararası sosyal politika önem ve mekanizmalarına ihtiyacı arttırmıştır [6]. Tarihi anlaşma ve sözleşmelere bakıldığında alınan kararların çoğunlukla çalışma ilişkileri, sendikal özgürlükler, ücretler, sosyal güvenlik, istihdam, çocuk işçiler, cinsiyet ayrımına yönelik dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısı ile geçirdiği değişimler çerçevesinde, özetle işçi ve endüstriyel düzen içerisindeki ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik ilkeler etrafında genişleyerek şekillendiği ve yapılandırıldığı görülmektedir.

Sosyal haklara ve sosyal politikalara katkısı bağlamında bölgesel birliklerin varlığı yadsınamaz. Bunlarda biri olan Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduğu ilk yıllarda;

- İşçilerin serbest dolaşımının sağlanması ve sosyal güvenliklerinin transfer edilebilirliği ile göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarının düzenlenmesi.
- Sosyal konularda üye ülkelerin yakın işbirliği hususu.
- Kadın ve erkek çalışanlar arasında eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanması.
- Ücretli izin sistemi ile ilgili düzenlemeler.
- Avrupa Sosyal Fonunun kurulması.
- Mesleki eğitimde ortak bir politika oluşturabilmek için genel ilkeler belirlenmesi.

Düzenlemeleri. İle sosyal politikalara yer vermiştir [17].

Ancak antlaşmaya göre ekonomik politikaların sosyal bütünleşmeyi kendiliğinden ortaya çıkaracağı bu nedenle de üye ülkeler için ayrıca bir düzenleme gereği görülmediği

ifade edilmiştir. Nitekim tam istihdamın altın çağını yaşadığı 1960'lı yıllardaki ekonomik gelişme ile sosyal haklar en üst seviyede elde edilen bir dönem olarak tarihe geçmiştir [17].

Avrupa Ekonomik Topluluğun kuruluşundan sonraki ilerleyen yıllarında kabul ettiği “Avrupa Tek Senedi Antlaşması” “Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı” “Avrupa Birliği Antlaşması” ve Birliğin diğer antlaşmaları sosyal politikaların bir anlamda evrim geçirdiği ve ilk yıllarda işçi haklarına yönelik düzenlemelerle başlayan Birliğin değişen konjonktürde, sosyal politikaların sosyal güvenlikten sosyal yardıma, mesleki eğitimden istihdama, sosyal dışlanmadan aileye pek çok alanda detaylandırılmış olarak geliştirildiğini ifade edebiliriz [18].

Evensel insan hakları değerlerini temel olarak kurulan Afrika Birliği Örgütü ve Amerikan Devletleri Örgütü de sosyal politika alanlarında bölgesel bağlamda düzenlemeler yapmak ve bunların uygulamalarına yönelik yükümlülüklerin düzenlenmesinde rol almışlardır. Dünya üzerinde sosyal politikanın gelişimine katkı sağlayan Uluslararası İşçi örgütleri de çalışan hakları, sendikacılık, gelirin dağılımı, hayat boyu öğrenme, kapsamlı sosyal güvenlik, çevrenin korunması ve kamu mal ve hizmetlerinden herkesin faydalanması... gibi amaçlar çerçevesinde sosyal politikalarını şekillendirdikleri ifade edilebilir [19].

Uluslararası arenada sosyal politikanın gelişimi ve anayasal bağlamda güvence altına alınmasına dünya üzerindeki ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin baskın gücü, ayrıca ulusların ve uluslararası çalışmaların birbirleri ile olan etkileşimleri bugün mevcut politikaların geliştirilmesine ön ayak olmuştur. Nitekim mevcut şartları zorlayan toplumsal etkileşimler, sosyal hakların ve bunların çerçevesinde geliştirilen politikaların ortaya çıkmasını kaçınılmaz kıldığı bir gerçektir.

Ulusal Anayasalardaki Durum

Sosyal politikaların Türkiye’de tarihindeki gelişimine bakıldığında, bir sanayi devrimi yaşamaksızın ve bir ulus tarihi için kısa denilebilecek bir zamanda sosyal politika alanına ve buradan da devlete ulaşmakta önemli gelişmeler ve ilerlemeler gösterdiği ifade edilmektedir [20]. Bu gelişme ve ilerlemeler 1980’li yıllara gelinceye kadar mevcut düzeni yumuşatmada, çalışma ilişkilerinin dengeli ve barışçıl bir nitelik kazanmasında, sosyal adalet temelinde önemli etkinliklere ulaşılmada önemli bir rol oynamıştır [20]. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin daha ilk yıllarında sosyal politika bağlamında işçi sorunlarına yönelik çıkarılan iki kanunun işçilerin çalışma şartlarının düzeltilmesi açısından önemli görüldüğü belirtilmektedir [20]. Bu kanunların içerik hükümleri şöyledir [21]; Zorla çalışmaya yasaklama, çalışma süresinin 8 saatle sınırlandırma ve fazla çalışmaya iki kat ücret ödenmesi, çalışma yaşınının 18 yaş ile sınırlandırıldığı, asgari ücretin devlet, işveren ve işçi üçlüsü olarak saptanmasına imkan tanınarak işçinin yönetime katılma hakkıdır. Ayrıca kanun sosyal güvenlik açısından işverene bir takım yükümlülükler getirmiş ve ihtiyat ve teavün sandıklarının kurulması esasına yer vermiştir. Denilebilir ki ulusal bir savaş içerisinde sosyal içerikli kanunlar bireysel olarak kısmen de olsa sağlanmaya çalışılmıştır.

1924 Anayasası diğer ülke anayasaları gibi sosyal hakları içermediği ancak Madde 70 ile sözleşme, çalışma, dernek kurma ve toplanma hakkı ele alındığı görülmüştür [20]. Dönem hakları özel kanunlarla sınırlama getirilmediği müddetçe var olduğu kabul edilmiştir. Nitekim sendikal

haklar, grev hakkı ve toplu pazarlık 1936 İş Kanunu ile 1938 Dernek Kanunu ile yasaklanmıştır. Sosyal hakların adil gelir dağılımında aracı olarak nitelendirilen toprak reformu düzenlemeleri 1924 Anayasası içerisinde en belirgin ve en önemli sosyal hak düzenlemesi olarak ifade edilmiştir [20].

1961 Anayasası

1961 Anayasası, beş kez değişiklik geçirmiştir. (1969, 1970, 1971, 1973 ve 1974 yıllarında) En önemlisi 1971 yılında olan değişikliktir, bu değişiklikler sosyal haklar ile ilgilidir. Bu anayasanın sosyal haklar bakımından özel bir yeri bulunduğu ifade edilmektedir [2]. Hatta çağdaş anayasaların en iyilerinden ve en ilerilerinden biri olduğu eklenmektedir [2].

Başlangıçta, insan hakları ve özgürlükleri ilkesi yer almaktadır [22]. Daha sonra onu sosyal adalet izlemektedir [22]. Simgelediği amaç, herkese insanlık onuru ile bağdaşabilen bir yaşam düzeyi sağladığı ifade edilmektedir.[2]

Bununla birlikte, başlangıçta, toplumun refahı ilkesi de yer almaktadır [22]. Devletçe toplumun refahını gerçekleştirmek ilkesi de kuşkusuz, kalkınmayı sağlamak, kalkınmayı yaymak, ekonomik ve sosyal arasında bir denge kurmak yolundan geçmektedir. Bu bağlamda bütün sosyal politikaların, sosyal hakların ve özgürlüklerin amacı da bu ilkenin, yani toplumun refahını sağlamak noktasında toplanmış olmaktadır [2]. Toparlanacak olunursa; başlangıç kısmında, insan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletinin bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurulmasının amaçlandığına dair ifadelerinin dikkati çektiği belirtilmektedir [23].

Madde 10, 41 ve 42 sosyal haklara etkinlik kazandırmak için devlete gösterilen amaçları belirlemektedir [22].

Madde 10, Sübjektif bir hak oluşturulmuş değildir, fakat devlete bir görev yüklenmiştir. Bu görev iki yönlüdür, bir yandan kimi engelleri kaldıracak, öte yandan da daha mutlu bir toplumun koşullarını hazırlayacaktır [22].

Madde 41, sosyal adalet, tam çalışma, insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi gibi kurallar belirlemektedir [22]. Madde 42 ile de devlete çalışma hakkının gerçekleşmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirleri alma yükümlülüğü getirmiştir [24]. 1961 Anayasası bütün çalışanlara (kamu personeli dahil) sendikalaşma hakkı tanıyordu. Toplu sözleşme ve grev hakkı anayasal bir hak olarak işçilere tanınmakla birlikte kamu personeli için anayasal bir yasak söz konusu değildi [24]. Lokavta Anayasal bir hak olarak yer verilmemiş “toplu iş sözleşmesi ve grev” hakkını düzenleyen Madde 47’de “işverenlerin hakları” deyimi ile yetinilmiştir [24]. Madde 42, çalışma hakkı kuralını koymuştur. Çalışanların insanca yaşaması, çalışma hayatının kararlılık içinde geçmesi gibi hükümleri gerçekleştirmek için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler ile çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önleyici önlemler almak gibi ödevler belirlemiştir [22].

Devlete ödev yükleyen düzenlemeler ise, Madde 42, 45, 48, 49 ve 50 de bulunabilir [22]. (angarya, ücrette adalet, sosyal güvenlik, sağlık hakkı ve öğrenimin sağlanması hakkı)

Madde 51 ve 52 kooperatifçiliği geliştirme ve tarımın ve çiftçinin korunması hakkındadır [22].

Çalışma şartları ve dinlenme hakkı ise Madde 43 ve 44’de geçerlidir [22].

Madde 46 ve 47 sosyal demokratik hakları düzenlemiştir [22].

1961 Anayasası, devlete sosyal ödevler yükleyen güçlü bir sosyal devlet vurgusuna ve ikinci kuşak haklar olan sendikal ve sosyal haklar ile özgürlükleri güvence altına alan sosyal ve özgürlükçü bir felsefeye sahip bir Anayasa idi. Ancak daha sonra çıkarılan yasalar ve yapılan uygulamalar 1961 Anayasası'nın bu özelliğini sınırlandırmıştır. Bir diğer deyişle, sosyal ve sendikal özgürlükleri koruyup geliştirecek toplumsal güçlerin ve örgütlenmenin yokluğu Anayasasının sağladığı hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesini engellemiştir [24].

1982 Anayasası

1982 Anayasası Madde 2'ye göre Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir [25]. Başlangıç bölümünde "her vatandaşın, şahsiyetli bir hayat sürdürme, maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" belirtilmiş ve "herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" şeklinde Madde 17'de tekrarlanmıştır [25, 26]. Bununla birlikte bu durumun korunması Madde 5 ile birlikte devlete görev olarak verilmiştir [25]. Bu maddeye göre; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için, gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel gayesi ve vazifesidir [26].

1982 Anayasası'nın 2. maddesinde de, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi "sosyal bir hukuk devleti" ifadesi kullanılmaktadır [25]. 5. maddede ise sosyal hukuk devleti ibaresi tercih edilmiştir [25].

Sosyal devlet anlayışı ilke olarak anayasasının ilk maddelerinde ifade edilmiş olmakla beraber, içindeki nasıl doldurulduğunun, sosyal devlet olma vasfının hangi surette kazanıldığına diğer maddelerde, özellikle "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümündeki düzenlemelerde izlenmesi gerekmektedir [23].

Anayasadaki Temel Haklar ve Ödevler kısmının üçüncü bölümünde yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar, bazı anayasal belgelerde ve uluslararası anlaşmalarda, "ekonomik" kavramı öne alınarak düzenlenmekte, çoğu zaman "kültürel haklar"ı da içerecek şekilde ele alınmaktadır [23].

Temel Hakların ilk bölümünde yer alan "kişinin hakları", kişileri topluma ve devlete karşı koruyan nitelikte haklar olduğu halde, sosyal ve ekonomik haklar, kişilerin toplumdan ve devletten talepte bulunmalarına imkan veren haklara "isteme hakları" denilmektedir [23]. Öte yandan, kişinin hakları karşısında devletin, müdahale etmeme, yapmama borcu olduğu için bu haklara "negatif statü hakları"; sosyal ve ekonomik haklar karşısında devletin bir yükümlülük altına girmesi, yani yapma borcu taşıması söz konusu olduğundan, bu haklara da "pozitif statü hakları" adı verilmektedir [23].

Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Anayasa Madde 49'da çalışma, bir hak ve ödev olarak düzenlenmiştir [25]. Çalışma ortamı sağlanması ve işsizliğin önlenmesi bakımından bu madde, devlete görevler yüklemektedir [23]. Bir sonraki maddede, küçüklerin ve kadınların çalışma ortamında korunması için bazı hükümler sevk edilmiştir [23]. Kişilerin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılması yasaklanmıştır. Dinlenme, çalışan için bir hak olarak belirtilmiştir [23].

Sendika kurma ve toplu iş sözleşmesi de bir hak olarak düzenlenmiş, grev ve lokavt haklarıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler Madde 51, 53 ve 54'de düzenlenmiştir [25, 27].

Adaletli Ücret

Anayasasının 55. maddesine göre [25], çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmelerini sağlamak için devlet, gerekli önlemleri alacaktır [23].

Sosyal Güvenlik Hakkı

Sosyal güvenlik hakkı Madde 60'da düzenlenmiştir [25]. Herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, devletin bunu sağlamak üzere gerekli tedbirleri alması ve teşkilatı kurması gerektiği, maddede ifade edilmektedir [27].

Çeşitli bakımlardan zayıf ve güçsüzlerin daha fazla korunmaya muhtaç olduğu düşüncesiyle, savaş ve görev şehitlerinin dul ve yetimleri, malul ve gaziler, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar için kendilerine yaraşır ve toplum hayatlarına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alma görevi de Madde 61 ile devlete yüklenmektedir [23].

Sağlık, Konut ve Çevre Hakları

Çalışma ve sosyal güvenlik haklarına ilave olarak sağlık, çevre ve konut haklarıyla ilgili düzenlemeler de anayasada yer aldığı bilinmektedir. Anayasasının Madde 56 ve 57'de [25] kişilerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede, beden ve ruh sağlığı içinde hayatlarını sürdürmeleri için gerekli tedbirleri alma, konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik planlama ve tedbir alma da devletin görevleri arasında sayılmıştır.[23]

Eğitim ve Öğretim

Eğitim ve öğretim, Madde 42'nin [25] başlığı göz önüne alındığında, sadece bir hak değil, bir ödev olarak da düzenlendiği görülmektedir. Temel ilke olarak, kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağı dile getirildiği ifade edilmektedir [23].

Vergi Adaleti

Anayasasının Madde 73'de [25], kamu giderlerinin karşılanması amacıyla alınan verginin, kişilere mali gücü nispetinde yükleneceği ifade edilmekte, ikinci fıkrada, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacı olarak gösterildiği belirtilmiştir [23]. Bu ilkeler geniş bir şekilde ve teleolojik bir yorumla ele alınırsa, vergi politikaları yoluyla, çok kazananan çok, az kazananan az vergi almak suretiyle, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkelerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Madde 41, ailenin korunması; Madde 58, gençliğin korunması; Madde 59, sporun yaygınlaştırılması; Madde 63, devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarını ve değerlerini korumalıdır, Madde 64, sanat ve sanatçıyı korumak için de gerekli tedbirleri alır şeklinde maddeler de bulunabilir [25].

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal politikaların prensipte ortaya çıkış noktası birey ya da toplumsal kitlelerin kamu refahından pay alma noktasında yaşadıkları yoksunluktur denilebilir. Nitekim, İngiltere'de sefalet için getirilen Yoksulluk Kanunu, sanayileşme döneminde işçilerin çalışma koşullarına getirilen kanunların her biri yaşanan yoksullukların neticesinde ortaya çıkmışlardır. Hedefinde kamusal

beraberlik ve birliğin bozulmasını önlemek ve sürdürülebilirlik olan ve sosyal haklara dayanarak geliştirilen sosyal politikalar topluma eşit bir düzen getirirken, toplumdaki yoksunlukları da bertaraf etmeyi ve toplumsal refaha da ulaşmayı hedeflemiştir.

Ne var ki, sosyal politikaların işlerliğinin ülkelerin ekonomisiyle de ilgili olması verilecek hakların veya geliştirilecek sosyal politikaların da bu çerçevede kalmasına neden olmuştur. Zira sosyal politikaların tarihsel gelişiminde gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemeler zaman zaman çıkarılan başka kanunlarca sekteye uğramıştır. Dolayısıyla sosyal politikaların anayasal düzenlemeleri bulunmaktadır. Ancak uygulamada koşullar çerçevesinde işlerlik kazanmaktadırlar.

Bu bağlamda, 1961 Anayasası, Türkiye’de sosyal politikanın gelişiminde köklü bir yönelim değişikliği anlamına geldiği bilinen bir gerçektir. 1961 Anayasası sosyal dinamiklerin gelişmesine olanak sağlayan güçlü bir sosyal içeriğe ve özgürlüğü bir yaklaşıma sahiptir [24]. Anayasa ile devlet; demokratik, sosyal hukuk devleti olarak tanımlanmıştır. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı’da güçlenen refah devleti politikaları Türkiye’ye de yansımıştır. 1961 Anayasası, 1924 Anayasasından beri devam eden ve zaman zaman kesintiye uğrayan klasik özgürlükler sistemiyle ilgili yetinmemiş; ikinci kuşak haklar olarak kabul edilen, ekonomik, sosyal haklara da geniş yer verdiği görülmüştür [24]. 1961 Anayasası, devlete sosyal ödevler yükleyen güçlü bir sosyal devlet vurgusuna ve ikinci kuşak haklar olan sendikal ve sosyal haklar ile özgürlükleri güvence altına alan sosyal ve özgürlükçü bir felsefeye sahip bir Anayasa idi [24]. Ancak daha sonra çıkarılan yasalar ve yapılan uygulamalar 1961 Anayasası’nın bu özelliğini sınırlandırmıştır. Bir diğer deyişle, sosyal ve sendikal özgürlükleri koruyup geliştirecek toplumsal güçlerin ve örgütlenmenin yokluğu Anayasasının sağladığı hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesini engellemiştir [24]. 1982 Anayasası’nda ise özgürlük kavramı sınırlama kavramıyla sıkı sıkıya bağlantılı duruma gelmiştir. Özgürlüklere ve haklara ilişkin hükümler oldukça kısa, sınırlamalara ilişkin olanlar ise hayli uzundur. 1982 Anayasası’nın hakları ve özgürlükleri güvence altına almak amacından çok, bunların sınırlandırılmasına olanak sağlamak amacına yöneldiği ifade edilmektedir [12]. Bununla birlikte yapılan değişiklikler ile hem sosyal haklar hem de diğer haklar her açıdan güncellenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

[1] Seçer, Ş., Çolak, M., 2012. “İklim Değişiminin Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi”. TİSK Akademi, 2012/1, s.165-197.

[2] Talas, C., "Sosyal Haklar ve Türk Anayasalarında Sosyal Hakların Evrimi". <http://yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDQ5MDUzMDQ5MDU1> Erişim 06.09.2014.

[3] Çelik, A., “Sosyal Politikanın Kökleri ve Gelişimi” <http://azizcelik2013.files.wordpress.com/2013/10/sosyal-politikanc4b1n-kc3b6kleri-ve-gelisimi.pdf>. - Ders Notu, Erişim 03.07. 2014.

[4] Koray, M., 2007. "Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak", Cilt : 4, Sayı: 15, s.19-55

[5] Bedir, E., 2012. “Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları” Sosyal Politika, Editörler: Şişman A., Oral, İ., Y., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

[6] Tokol, A. ve Alper, Y. 2011. Sosyal Politika, Dora Yayınları, Bursa.

[7] Ören, K., 2010. Sosyal Politika, Pelikan Yayıncılık, Ankara.

[8] Seyyar, A., 2011. Sosyal Politika Bilimine Giriş Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

[9] Özşuca, Ş., T., 2014. "Sosyal Politikanın Gelişimi" <http://iyh.istabip.org.tr/sirer/sp/7.pdf>. Erişim 18.07.2014

[10] Kara, B., 2008. "Sosyal Haklar ve Özel Olarak Korunması Gereken Kişiler" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

[11] Şenkal, A., Doğan M., 2012. "Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı" Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9. s. 68-80.

[12] Güngör, T., 2014. "1982 Anayasasının Sosyal İçeriği ve Avrupa Sosyal Hukukuna Uyumu", Bilig, Sayı:55, s.165-192.

[13] Uçkan, B., 2005. "Avrupa Anayasası'nın Genel Çerçevesi ve Sosyal Politikalara İlişkin Temel Düzenlemeleri", Çalışma ve Toplum, 3, s.107-136.

[14] Bedir, E., 2012. "Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi" Sosyal Politika, Editörler: Şişman A., Oral, İ., Y., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

[15] Aldıkaçtı, O., 2014. "Sosyal Devlet". http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg14/oaldikacti.pdf. Erişim 05.09.2014

[16] Gülmez M. 2007. "Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartına Uyum Sağlayabilecek Miyiz?". Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt:1, Sayı: 12, s.27-52.

[17] Ataman, Ceylan, B., 2010. Türkiye'nin Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası. Siyasal Yayın Dağıtım, Ankara.

[18] Piyal, B., 2009. "İş Sağlığı Ve Güvenliğinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sorunu". Belediye İş Sendikası, Ankara.

[19] Tokol, A., 2013. Uluslararası Sosyal Politika, Dora Basım-Yayın Dağıtım, Bursa.

[20] Talas, C., 1992. Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

[21] Özler, M., "Türkiye'de Milli Mücadele ve Tek Partili Cumhuriyet Döneminde Sosyal Mevzuatın Gelişimi". İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yayın No:20, s. 88-92, 1999.

[22] 1961 Anayasası, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 06.09.2014.

[23] Şentop, M., <http://www.sosyalpolitikalar.org/makaleler/sosyal-devlet/140-anayasa-ve-sosyal-devlet>, 06.09.2014.

[24] Çelik, A., <http://azizcelik2013.files.wordpress.com/2014/01/tc3bcrkiyede-sosyal-politika-celik.pdf>, 06.09.2014.

[25] 1982 Anayasası, http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, 06.09.2014.

[26] Seyyar, A., http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yeni_anayasada_sosyal_devlet_modeli.htm, 06.09.2014.

[27] Kaboğlu, İ., Anayasada Sosyal Haklar. <http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/kaboglu.pdf>, 06.09.2014.